

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Az [REDACTED] képviseletében [REDACTED] (a továbbiakban: az „Indítványozó” kívül jegyzett és a jelen indítványhoz csatolt meghatalmazással (lásd I/1. számú melléklet) igazolt jogi képviselőjeként az alábbi

alkotmányjogi panaszt

terjesztem elő:

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	
Ügyszám:	IV/1681-0/2014
Érkezett:	Személyes beadvány 2014 OKT 03.
Példány:	1
Melléklet:	1 db
Kezelőiroda:	[Signature]

Kérem a Tisztelt Alkotmánybíróságot, hogy az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdésének c) pontja, valamint az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 26. § (2) bekezdése és 37. § (2) bekezdése alapján az Abtv. 41. § (1) bekezdésének alkalmazásával állapítsa meg, hogy a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény 1. § (6) és (7) bekezdése, 3. §-a, valamint a 2/2014. Polgári jogegységi határozat (a továbbiakban: PJE) 3. pontja alaptörvény-ellenes, és azokat az Abtv. 41. § (1) bekezdése, valamint 45. § (4) bekezdése alapján a kihirdetés időpontjára visszamenő hatállyal semmisítse meg, mivel ellentétesek az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével.

Az Indítványozó az Abtv. 52. § (5) bekezdésének megfelelően nyilatkozik arról, hogy az adatai nyilvános kezeléséhez és az indítvány nyilvánosságra hozatalához nem járul hozzá.

Az Alkotmánybíróság eljárása az Abtv. 54. § (1) bekezdésének rendelkezése értelmében illetékmentes.

Indokolás

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Az állam gazdaságba történő beavatkozása akkor helyénvaló, ha az végeredményben a közjót szolgálja. A közjó meghatározása a mindenkori végrehajtó és törvényhozó hatalom feladata és egyúttal felelőssége. Ugyanakkor a közjó részét képezik azok az alkotmányos keretek is, melyek stabilitást, kiszámíthatóságot és hosszú távú bizalmat eredményeznek a gazdaságban és a gazdasági szereplők gondolkodásában. A gazdaság területén a közjó aktuális helyzetre való megfogalmazása és az állandóságot biztosító alkotmányos keretek érvényesülése ugyanis ugyanazt a célt szolgálják: a gazdasági viszonyok optimális alakulását és a polgárok jólétének növekedését. Vörös Imre akadémikus, az Alkotmánybíróság volt tagja

megfogalmazásában: „a gazdasági alkotmány(jog) fundamentuma megítélésem szerint a gazdasági tevékenység, és nem a rendkívül általánosan felfogott 'gazdaságra vonatkozó alkotmányi normák összessége'”[Vörös Imre: Monográfia a gazdasági alkotmányról és a gazdasági alapjogokról, Jogtudományi Közlöny 2007/3, 134. o.]

Az alábbiakban azt mutatjuk be, hogy a 2/2014. Polgári jogegységi határozat, valamint a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény jelen indítvánnyal támadott szakaszai a jogalkotás közjóra irányuló szándékai ellenére végeredményben nem a közjó optimumát szolgálják, mert a gazdasági jogalkotás alaptörvényi keretei közül figyelmen kívül hagyják a visszaható hatályú jogalkotás tilalmát.

1. Az Alkotmányjogi Panasszal érintett rendelkezések és azok hatásai

A Kúria 2013. december 16-án hozta meg a 6/2013. Polgári jogegységi határozatot a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdésekről. A jogegységi határozat rögzítette, hogy az Európai Unió Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárásban hozott döntéséig a jogegységi tanács nem tud iránymutatást adni a kétnemű árfolyam (a folyósításkor deviza vételi, a törlesztéskor deviza eladási árfolyam kikötése) tisztességtelensége kapcsán (5. ponthoz fűzött indokolás utolsó bekezdése), mert az a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (a továbbiakban: Irányelv) értelmezését igényli, amelyre az Európai Unió működéséről szóló szerződés 267. cikk (3) bekezdése értelmében az Európai Unió Bírósága jogosult.

Az Európai Unió Bírósága a C-26/13. számú ügyben hozott ítéletében megállapította, hogy az Irányelv 4. cikk (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy értékelhető a tisztességtelen jelleg tekintetében az olyan egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltétel, amelynek értelmében a deviza eladási árfolyama alkalmazandó a kölcsön törlesztőrészleteinek kiszámítására.

A Kúria 2014. június 16-án, az Európai Unió Bírósága döntését követően, alkotta meg az Alkotmányjogi Panasszal támadott 2/2014. Polgári jogegységi határozatot, amelynek a Magyar Közlönyben való közzétételére 2014. július 3-án került sor. A PJE 3. pontja szerint:

„A folyósításkor a pénzügyi intézmény által meghatározott vételi, a törlesztésekkor pedig az eladási árfolyamok (különnemű árfolyamok) alkalmazása tisztességtelen, mert ezekkel szemben nem áll a fogyasztónak közvetlenül nyújtott szolgáltatás, így az számára indokolatlan költséget jelent. E rendelkezések azért is tisztességtelenek, mert alkalmazásuk gazdasági indoka a fogyasztó számára nem világos, nem érthető, nem átlátható. A deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekben szereplő vételi és eladási árfolyamok, mint átszámítási árfolyamok helyett a Magyar Nemzeti Bank hivatalos deviza árfolyama válik a szerződés részévé a Ptk. 231. § (2) bekezdésében meghatározott diszpozitív törvényi rendelkezésre tekintettel, mindaddig, amíg kógens törvényi rendelkezés nem lépett azok helyébe.”

A PJE hatásaként az Indítványozó által kötött devizahitel- és kölcsönszerződések érintett kikötései tisztességtelennek minősülnek, helyettük a Ptk. vonatkozó rendelkezése szerint a Magyar Nemzeti Bank hivatalos deviza árfolyama vált a szerződések részévé.

Az Országgyűlés 2014. július 4-én fogadta el a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt (a továbbiakban: Törvény), amely 2014. július 19-én, az Alkotmányjogi Panasszal támadott 3. §-a 2014. július 26-án lépett hatályba.

A Törvény 3. §-a a következőképp rendelkezik:

„3. § (1) A fogyasztói kölcsönszerződésben - az egyedileg megtárgyalt szerződési feltétel kivételével - semmis az a kikötés, amely szerint a pénzügyi intézmény a kölcsön-, illetve a lízingtárgy megvásárlásához nyújtott finanszírozási összeg folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli.

(2) Az (1) bekezdés szerinti semmis kikötés helyébe - a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel - mind a folyósítás, mind pedig a törlesztés (ide értve a törlesztőrészlet és a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék fizetését) tekintetében a Magyar Nemzeti Bank hivatalos deviza árfolyamának alkalmazására irányuló rendelkezés lép.

(3) Ha a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 200/A. §-ában vagy a Hpt. 267. §-ában meghatározott szerződések esetében és rendelkezések alapján az azokban megjelölt devizaárfolyam alkalmazására vonatkozó rendelkezés a szerződés részévé vált, vagy a törlesztés során a felek ennek megfelelően jártak el, a (2) bekezdés devizaárfolyamra vonatkozó előírását e szerződések esetében és a törlesztés e rendelkezések által érintett időszakára csak a folyósítás tekintetében kell alkalmazni.

(4) A pénzügyi intézménynek e törvény hatálybalépését követő kilencven napon belül úgy kell az átszámítást elvégeznie, hogy a kölcsön-, illetve a finanszírozási összeg folyósításától kezdődő időponttal a folyósítás és a törlesztés összegének kiszámítása alapjául az ezek esedékessége napján érvényes (2) bekezdés szerinti - a (3) bekezdésben meghatározott esetben a (3) bekezdés szerinti - devizaárfolyam szolgáljon.

(5) A (4) bekezdés szerinti átszámítás alapján a pénzügyi intézménynek a fogyasztóval külön törvényben meghatározott módon kell elszámolnia.

(6) A (4) bekezdés szerinti átszámítás jogszerűségét a felügyeleti és fogyasztóvédelmi jogkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: Felügyelet) hivatalból ellenőrzi. A pénzügyi intézmény az általa alkalmazott átszámítási módszertant e törvény hatálybalépését követő hatvan napon belül megküldi a Felügyelet részére.”

A Törvény 3. § (1) bekezdés szerint tehát – az egyedileg megtárgyalt szerződési feltétel kivételével – a fogyasztói kölcsönszerződésben semmis az árfolyamrés alkalmazása. Az ilyen kikötés helyébe a Magyar Nemzeti Bank hivatalos deviza árfolyamának alkalmazására irányuló rendelkezés lép (kivéve, ha a törvényben meghatározott jogszabályhelyek a törlesztés tekintetében kógens rendelkezéssel határozták meg az alkalmazandó árfolyamot, vagy a törlesztés során a felek ennek megfelelően jártak el, akkor a főszabályt az e rendelkezések által érintett időszakban csak a folyósítás tekintetében kell alkalmazni). A pénzügyi intézménynek az átszámítást a törvény hatálybalépését követő kilencven napon belül kell elvégeznie, a fogyasztóval pedig külön, eddig még meg nem alkotott törvényben meghatározott módon kell elszámolnia.

A Törvény 3. §-ának hatását alapvetően meghatározzák a Törvénynek a vonatkozó igények elévülésével kapcsolatos 1. § (6) és (7) bekezdései, melyek a Törvény hatálya alá tartozó jogviszonyokra megváltoztatják az elévülés szabályait. A Törvény. 1. § (6) és (7) bekezdései a következőképp rendelkeznek:

„(6) A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény elévüléssel kapcsolatos szabályait a fogyasztói kölcsönszerződésből eredő követelések tekintetében úgy kell értelmezni, hogy e követelések a kölcsönszerződés fennállása alatt nem évülnek el, azok elévülése a szerződés megszűnésével kezdődik.”

(7) A (6) bekezdés szerinti követelés elévülése e törvény hatálybalépésének napjától a 3. § (5) bekezdése és a 4. § (3) bekezdése szerinti külön törvényben meghatározott időpontig nyugszik.”

A kölcsönszerződésből származó egyes követelések elévülési ideje a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (rég. Ptk.) 326.§ (1) alapján a fizetési kötelezettség esedékességének napjával kezdődik. Az esedékesség a kölcsön jogviszony tekintetében az egyes törlesztő részletek vonatkozásában a kölcsönszerződés szerint előírt időpontban történik. Az esedékessé vált törlesztő részlet meg nem fizetésével az érintett összeg vonatkozásában lejárttá válik a tartozás, megnyitva ezáltal a hitelező számára a lejárt követelés érvényesíthetőségét. Ennek megfelelően nemcsak akkor nyílik meg a követelés érvényesíthetősége a hitelező számára, amikor a kölcsönszerződést felmondta, hanem akkor is, amikor az egyes törlesztő részlet nemfizetésével lejárt tartozás keletkezik. A régi Ptk. hivatkozott rendelkezése alapján tehát a 324.§ (1) bekezdés szerinti öt éves elévülési idő nemcsak a teljes kölcsön tartozásra vonatkozik, hanem az egyes lejárt törlesztő részletekre is a kölcsönszerződés időtartama alatt. A kölcsönszerződés megszüntetésének hiánya, illetve a kölcsönszerződés fenntartása még nem teszi érvényesíthetatlenné az egyes lejárt követelések érvényesíthetőségét.

A Törvény a Ptk. általános elévülési szabályrendszerét írja felül és változtatja meg visszamenőlegesen a Törvény hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződések vonatkozásában azáltal, hogy meghatározza miként kell a Ptk. elévülési szabályait az általánostól eltérően értelmezni. A Törvény ezen új értelmezési szabállyal a korábban hatályos anyagi jogi szabályozást változtatta meg, amely a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmába ütközik.

2. A jogegységi határozat és a törvényi szabályozás összefüggése

A törvényjavaslat indokolása szerint a Törvény célja a PJE-ben rögzített elvek jogszabályi szintre emelése, a Kúria jogértelmezésének kodifikálása. Maga a PJE 3. pontja is utal a törvényi szabályozás szükségességére azzal, hogy a Ptk. vonatkozó diszpozitív szabályát addig rendeli alkalmazni, amíg kógens törvényi rendelkezés nem lép annak helyébe. A törvényalkotó ennek megfelelően szabadon választhatott volna más megoldást is a semmis szerződési kikötések pótlására, azonban a PJE átmeneti megoldását követve, az abban

meghatározottak szerint a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott hivatalos devizaárfolyam alkalmazásának előírását emelte törvényi szintre.

A Törvény tehát alapvetően a PJE-ben meghatározott elveket emelte jogszabályi szintre, új rendelkezésként kizárólag az átszámítás és elszámolás határidejére, valamint a Magyar Nemzeti Bank ellenőrzési hatáskörére vonatkozó szabályokat határozza meg, amelyek azonban szorosan összefüggenek a szerződési rendelkezések tisztességtelenségére vonatkozó, a PJE-ből következő rendelkezésekkel.

Az előzőekben kifejtettek alapján a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a tartalmilag egymásnak megfeleltethetőek, a jogsérelmet együttesen okozzák, egymással szoros összefüggésben állnak, így az alkotmányjogi panasz eljárásban való együttes kezelésük nemcsak lehetséges, hanem szükséges is.

3. Az Alkotmányjogi Panasz benyújtásának jogalapja, a vonatkozó törvényi feltételek teljesülése

3.1. Az Alkotmányjogi Panasz közvetlenül a Törvény 3. §-a és a PJE 3. pontja ellen irányul, így jogalapja az Abtv. 26. § (2) bekezdése, 37. § (2) bekezdése, valamint az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés c) pontja.

3.2. Az Abtv. 26. § (2) bekezdésében, valamint az Abtv. 30. § (1) bekezdésében foglalt feltételeknek az alkotmányjogi panasz megfelel.

Az Abtv. 26. § (2) bekezdése értelmében az Abtv. 26. § (1) bekezdésétől eltérően, az Alkotmánybíróság eljárása kivételesen akkor is kezdeményezhető, ha

- a) az alaptörvény-ellenes jogszabály rendelkezésének alkalmazása vagy hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be a jogsérelem, és
- b) nincs a jogsérelem orvoslására szolgáló jogorvoslati eljárás, vagy a jogorvoslati lehetőségeit az indítványozó már kimerítette.

Az Abtv. 37. § (2) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját. Az indítványozókra, az eljárásra és a jogkövetkezményekre a jogszabályok felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Jelen ügyben az Indítványozó deviza alapú hitel- és kölcsön nyújtásával foglalkozó pénzügyi intézmény, és mint ilyen, érintettsége személyes, közvetlen és aktuális [vö. 3012/2012. (VI. 21.) AB végzés, Indokolás [4] bekezdése].

Az érintettség személyes, mivel az Indítványozó által kötött fogyasztói kölcsönszerződésekben a támadott rendelkezéseket alkalmaznia kell az Indítványozónak, azok a konkrét jogviszonyait érintik. Ezzel az Indítványozó jogsérelmet szenved, mivel a jogalkotó

– amint azt a későbbiekben kifejtjük – visszamenőleges hatállyal olyan szabályozást alkotott, amely rá nézve hátrányos következményekkel jár.

Az Indítványozó érintettsége aktuális, illetve jelenvaló, mivel jogséreleme az Alkotmányjogi Panasz benyújtásakor is fennáll, hiszen a támadott rendelkezések alapján valamennyi, 2004. május 1. és a Törvény hatálybalépése napja között kötött fogyasztói kölcsönszerződésének tartalma megváltozott, azokra vonatkozóan átszámítási és elszámolási kötelezettsége áll fenn a semmissé nyilvánított szerződési kitételekre tekintettel.

Az érintettség közvetlen, mivel a jogsérelem az alaptörvény-ellenes jogszabály rendelkezésének hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be. Ez egyaránt igaz a Törvény 3. §-ára és a PJE 3. pontjára.

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 42. § (1) bekezdése alapján a jogegységi határozat a bíróságokra kötelező. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint azonban a jogegységi határozat bizonyos esetekben eloldódik az értelmezett jogszabálytól, önálló jogszabályi tartalommal rendelkezik, a jogszabály tartalmát bővíti, joghézagot tölt ki. Ilyen esetekben a jogegységi határozat normaként viselkedik, ezért van szükség és lehetőség annak alkotmánybírósági kontrolljára is [42/2005. (XI. 14.) AB határozat, ABH 2005, 504, 513-514].

A PJE tartalma alapján a jogegységi határozatok ezen kategóriájába tartozik. Azzal, hogy a 3. pontja az árfolyamrést megállapító szerződési kikötéseket tisztességtelennek nyilvánítja, illetve megállapítja, hogy mely, Ptk.-nak megfelelő rendelkezések lépnek a helyébe, jogot alkot, amellyel az Indítványozónak jogsérelemet okoz, hiszen a szerződéseinek tartalmát közvetlenül, visszamenőleges hatállyal érinti.

A jogegységi határozat normatív jellegével kapcsolatos érvelést támasztja alá az is, hogy a felvezető szövegrész szerint a jogegységi tanács a jogegységi határozatot a Bszi. 34. § (4) bekezdés b) pontja alapján, azaz a joggyakorlat továbbfejlesztése érdekében adta ki. Ez az jelenti, hogy nem pusztán *jogértelmezésre irányuló* jogegységi határozatról van szó, hanem valójában *jogalkotó* aktusról.

Végül az Abtv. 37. § (2) bekezdése szerint a jogegységi határozat Alaptörvénnyel való összhangja korlátozás nélkül valamennyi alkotmányjogi panasz eljárásban felülvizsgálható, azaz az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti eljárásban is. Ily módon az Abtv. tételes jogi szabályai kifejezetten is elismerik, hogy a panaszos jogsérelemét jogegységi határozat közvetlenül, bírói döntés nélkül is okozhatja.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata is azt mutatja, hogy a jogegységi határozat az Abtv. 26. § (2) bekezdése alapján alkotmányjogi panasszal támadható. Az Alkotmánybíróság idáig még nem döntött jogegységi határozat ellen az Abtv. 26. § (2) bekezdése alapján benyújtott alkotmányjogi panasz befogadhatóságáról, azonban például a befogadást elutasító 3023/2012. (VI. 21.) AB végzésében olyan indokolást használt, mely jelzi, hogy jogegységi határozatoknál nem állítható általában a közvetlen érintettség hiánya. A végzés [8] bekezdésében ugyanis kifejezetten a konkrét esetre vonatkoztatva mondja ki az érintettség hiányát, ezzel kifejezésre juttatva, hogy egyedileg mérlegelte a közvetlen érintettség fennálltát. Eszerint tehát a jogegységi határozat általában lehetnek az Abtv. 26. § (2)

bekezdése alapján benyújtott alkotmányjogi panasz tárgya, és egy ilyen panasz esetén egyedileg kell a közvetlen érintettségről döntenie az Alkotmánybíróságnak, mint ahogy egyébként más normák esetén is.

Közvetlen az Indítványozó érintettsége a Törvény 1. § (6) és (7) bekezdése kapcsán is, hiszen az elévülés szabályainak megváltoztatása minden további hatósági vagy bírói döntés nélkül, automatikusan hatályosul az érintettekkel szemben. Ugyanígy fennáll a közvetlen érintettség a Törvény 3. §-a vonatkozásában is, mivel a rendelkezés hatálybalépésével valamennyi szerződésre nézve beállt a semmisség, automatikusan, anélkül, hogy ennek megállapítására bírósági eljárásra szükség lenne.

Megfelel az Alkotmányjogi Panasz annak a követelménynek is, hogy nem állt jogorvoslati lehetőség az Indítványozó rendelkezésére. Mind a PJE, mind a Törvény ugyanis kógens, kivételt nem engedő szabályként állapítja meg, hogy a vonatkozó szerződési kitételek tisztességtelenek, illetve helyükbe más rendelkezések lépnek, így az Indítványozónak nincs lehetősége jogorvoslati út igénybevételére.

Az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatálybalépése után is fenntartott gyakorlata szerint „az alaptörvény-ellenes jogszabály rendelkezésének alkalmazása vagy hatályosulása folytán bekövetkezett jogsérelem” követelményének megfelel az az alkotmányjogi panasz, amit az Indítványozó a jogbiztonság követelményének sérelmére hivatkozva a visszaható hatályú jogalkotásra vagy a felkészülési idő hiányára alapoz [3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [86]-[87] pontja].

3.3. A PJE közzétételére 2014. július 3-án került sor, a Bszi. 42. § (1) bekezdése alapján kötelező ereje ettől a naptól van. A Törvény Alkotmányjogi Panasszal támadott 3. §-a 2014. július 26-án lépett hatályba. Így az indítvány valamennyi támadott rendelkezés tekintetében – az Alkotmánybíróság ügyrendjének 28. § (1) és (2) bekezdésére is tekintettel – megfelel az Abtv. 30. § (1) bekezdésében meghatározott követelménynek is.

3.4. Megfelel végül az Alkotmányjogi panasz az Abtv. 29. §-ának is. Az Alkotmányjogi panaszban kifejtett alkotmányos aggályok alapvető jelentőségűek, hiszen nem csak a magyarországi pénzintézetek túlnyomó többségének, hanem a fogyasztók igen széles körének vagyoni viszonyait jelentősen érintő kérdéstről van szó.

4. A PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a alaptörvény-ellenes

Álláspontunk szerint a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a ellentétes a jogállamiság követelményével, és ezért sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését. Az erre vonatkozó érveink összefoglalása előtt le kell szögeznünk, hogy álláspontunk szerint az Alkotmánybíróság 13/2013. (VI. 17.) AB határozata alapján a jelen ügy elbírálásánál is irányadó az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata.

4.1. A korábbi alkotmánybíróági gyakorlat irányadó az Alaptörvény releváns szakaszainak értelmezésénél

Az Alaptörvény 2013. április 1-jétől hatályos szövege a következőképp rendelkezik: „Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.” [Záró és vegyes rendelkezések 5. pont]

Az Alkotmánybíróság ezt a rendelkezést a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatban értelmezte. E határozat szerint az Alkotmánybíróság az újabb ügyekben vizsgálendő alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indokolásába történő beillesztése. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja [Indokolás [31]-[34] bekezdés].

A jogállamiság elvének korábban kialakult értelmezése egyértelműen irányadó az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése tekintetében is. Ez következik mindenekelőtt az Alkotmány 2. § (1) bekezdése és az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése releváns normaszövegének egyezőségéből. Ezen túlmenően az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba az Alaptörvény hatálya alatt már kiterjedten alkalmazta a jogállamiság elvével kapcsolatos korábbi gyakorlatot, ezzel nyilvánvalóvá téve, hogy az Alaptörvény kontextusában a jogállamiság elve, ezen belül is a jogbiztonságból eredő követelmények a korábbi Alkotmány gyakorlatával összhangban értelmezendők. [Ld. 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, ABH 2012, 604, 619, [86] és köv. bekezdések]

4.2. A visszaható hatályú jogalkotás tilalma az eddigi gyakorlatban

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” A jogállamiság elengedhetetlen összetevője a jogbiztonság, melynek fennállása nélkül nem lehet jogállamról beszélni.

A **visszaható hatály tilalma** főszabály szerint azt jelenti, hogy a jogszabály a keletkezése (kihirdetése) előtti eseményekhez kapcsol jogkövetkezményeket. Az Alkotmánybíróság korábbi jogalkotási törvényt követő megfogalmazása szerint „a jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé” [28/1993. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1993, 220, 225]. Ennek a követelménynek azonos tartalma, de pontosabb megfogalmazását ma a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX törvény (a továbbiakban: Jat.) 2. § (2) bekezdése tartalmazza, a következők szerint: „jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget,

kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.” Ha egy jogszabály e követelménynek nem felel meg, akkor automatikusan és további mérlegelés nélkül ellentétes a jogállamiság elvével. Ilyen esetben az alaptörvény-ellenesség megállapítása nem igényel további mérlegelést: **ha a jogszabály a hatályba lépését megelőző időre hátrányosan változtatja meg egy magánjogi jogalany jogi helyzetét, az a jogállamiság sérelmét jelenti, minden további mérlegelés nélkül.** Ennek megfelelően állapította meg az Alkotmánybíróság a 7/2005. (III. 31.) AB határozatában egy olyan jogszabályi rendelkezés alkotmányellenességét, mely polgári jogviszonyok szabályait a múltra visszamenőleg, a felek jogait és kötelezettségeit átalakítva változtatta volna meg. [7/2005. (III. 31.) AB határozat, ABH 2005, 83, 92].

Valamely jogszabály azonban nem csupán akkor minősülhet a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütközőnek, ha a jogszabályt a jogalkotó visszamenőlegesen léptette hatályba, hanem akkor is, ha a hatálybaléptetés nem visszamenőlegesen történt ugyan, de a jogszabály rendelkezéseit – erre irányuló kifejezett rendelkezés szerint – **a jogszabály hatálybalépése előtt létrejött jogviszonyokra** is alkalmazni kell [57/1994. (XI. 17.) AB határozat, ABH 1994, 316, 324; 365/B/1998. AB határozat, ABH 1998, 850, 852]. Alaptörvény-ellenesség ilyen esetben akkor állapítható meg, ha a jogszabály szerzett jogot sért vagy ellentétes a jogállamiságból eredő bizalomvédelem elvével.

Ilyen értelemben a jogirodalom alapján különbséget kell tenni a **valódi visszaható hatály** és a nem valódi visszaható hatály, más néven **azonnali hatály** között.¹ Az előbbi esetén a jogszabály hatályba lépése vagy alkalmazhatósága **a múltban elhelyezkedő tényállásokra** vonatkozik, az utóbbi esetében a **jövőre nézve** történik a hatályba lépés vagy alkalmazás, de az a múltban létrejött jogviszonyokat, jogosultságokat érint. **Amíg a valódi visszaható hatály kivétel nélkül alaptörvény-ellenes, a nem valódi visszaható hatály megengedett lehet, de csak akkor, ha a jogalkotó tiszteletben tartja annak Alaptörvényből eredő korlátait.**

Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján a nem valódi visszaható hatály vagy azonnali hatály legfőbb korlátjaként a szerzett jogok védelme azonosítható. **Szerzett jogként** ismer el bizonyos szociális jogokat – ide tartoznak a nyugdíjjogosultságok [11/1991. (III. 29.) AB határozat, ABH 1991, 34, 35; 42/1997. (VII. 1.) AB határozat, ABH 1997, 299, 301; 37/2007. (VI. 12.) AB határozat, ABH 2007, 511, 513.], a terhességi gyermekágyi segély és a családi pótlék [43/1995. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1995, 188, 189.], a nemzeti jelképek használatára vonatkozó, hosszú ideje fennálló jogosítvány [535/B/1996. AB határozat, ABH 1997, 643, 646.], bizonyos fogyasztói árkiegészítések [1177/B/1997. AB határozat, ABH 1998, 1053, 1054.], rövid távú adókedvezmények [16/1996. (V. 3.) AB határozat, ABH 1996, 68.], és a villamos-energia kötelező átvételére vonatkozó egyedi hatósági határozaton alapuló jog [3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [136] bekezdése]. Közös ezekben a tényállásokban, hogy **az érintetteknek az anyagi jogi jogosultságot biztosító releváns jogszabály állandóságába vetett bizakodását a jogszabály által motivált, vagyoni hatású vagy egzisztenciális jellegű döntése támasztotta alá, és ez a bizakodás alapozta meg a jogszabály alapján létrejött anyagi jogi jogosultság alkotmányos védelmét.**

¹ Györfi Tamás-Jakab András 2. § [Alkotmányos alapelvek; ellenállási jog] in: Jakab András (szerk.) Az Alkotmány kommentárja (2009) 156-159. msz.

A szerzett jogok védelme a jogállamban főszabályként érvényesül, de nem abszolút érvényű, kivételt nem tűrő szabály. A kivételek elbírálása esetenként lehetséges. Azt, hogy a kivételes beavatkozás feltételei fennállnak-e, végső fórumként az Alkotmánybíróságnak kell eldöntenie [32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146, 154.].

A villamos-energia kötelező átvételével kapcsolatos, az Alaptörvény hatálya alatt született 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat – a 16/1996. (V. 6.) AB határozatot idézve – különösen egyértelművé tette, hogy a szerzett jogok védelmével kapcsolatban az érintett, **szerzett jogként védett jogosítványok időtartama döntő jelentőségű**. A határozat szerint:

„Az Alkotmánybíróság egyidejűleg rámutatott arra, hogy a szerzett jogok védelme nem változtathatatlan (abszolút) érvényű, ám a kivételek – a kivételes jogalkotói beavatkozások – alkotmányosságának elbírálása csak esetről esetre lehetséges. A szerzett jogok védelme szempontjából nem közömbös a szerzett jogok tárgyát képező jogalkotói ígéret érvényesülésének időtartama. A rövid időre szóló ígéretek fokozott védelmet élveznek, azok idő előtti, lejárat előtti megszüntetése szerzett jogokat sért, ezért általában alkotmányellenes. Hosszú távú ígéretek esetében azonban adott esetben a gazdasági helyzet változása megalapozott és alkotmányosként elfogadható indoka lehet az állam, a jogalkotó által végrehajtott – a szerzett jogokat érintő – változtatásoknak (ABH 1996, 61, 64.).” [3062/2012. (VII. 26.) AB, [115] bekezdés]

Ugyanez a határozat azt is világossá teszi, hogy még a hosszú távú jogviszonyok megváltoztatása is alkotmányosan korlátozott, és nyomós indokot követel az állam részéről. A határozat a hosszú távú adókedvezmények kapcsán ugyanis – szintén a korábbi gyakorlatra utalva – az alábbi állapította meg:

„Ezzel összhangban a módosítás indokaként fogadta el az Alkotmánybíróság, hogy a határozott időre, több évre, abból a célból megállapított adókedvezményeket, hogy a gazdasági élet szereplői számára hosszú távra, eleve előre meghatározott időtartamra szóló garanciákat nyújtson az állam, akkor lehet csökkenteni vagy megvonni, ha a kedvezmények megadásakor helyzet megváltozása az állam számára aránytalanul terhessé teszi a kedvezmények változatlan fenntartását (24/B/2007. AB határozat, ABH 2008, 2627, 2640.).” [3062/2012. (VII. 26.) AB, [118] bekezdés]

A 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat végül azt is egyértelművé teszi, hogy a szerzett jognak minősülő hosszú távú jogosítványok korlátozása általában a *clausula rebus sic stantibus* alkotmányjogban is irányadó elvével összhangban történhet. A határozat szerint:

„A szerződések bíróság általi módosításának feltételei, hogy a felek tartós jogviszonyában, a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán, a szerződés valamelyik fél lényeges, jogos érdekét sértse (Ptk. 241. §).” [3062/2012. (VII. 26.) AB, [123] bekezdés]

A szerzett jogokra vonatkozó gyakorlaton kívül az Alkotmánybíróság közvetlenül a jogbiztonság elve alapján is vizsgálja a múltban keletkezett szerződéses jogosítványok jövőre nézve, jogszabállyal történő megváltoztatását, itt is a *clausula rebus sic stantibus* elvét alkalmazva. Az erre vonatkozó gyakorlatot legutóbb a devizahitelek kapcsán hozott 8/2014. (III. 20.) AB határozatában foglalta össze, a következőképpen: *„[A] tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a clausula rebus sic stantibus tételének alkalmazásával*

kerülhet sor. Eszerint a jogalkotó – akárcsak a bíróság – akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható, továbbá, ha az túlmegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse. A törvényhozó feladata meghatározni és egyúttal felelőssége eldönteni, hogy melyek azok a területek, amelyeken a beavatkozás már jogalkotási követelmény. Azt pedig, hogy a beavatkozás feltételei alkotmányosan fennállnak-e, köteles bizonyítani. Vita esetén viszont az Alkotmánybíróság jogosult a beavatkozás alkotmányosságát eldönteni, ugyanúgy, ahogy a konkrét, egyes szerződésekben a Ptk. 241. §-a alapján esetenként a bíróság jár el és a feltételek fennállása esetén módosítja a szerződések tartalmát.” [8/2014. (III. 20.) AB határozat, a határozat [90] bekezdése]

A 8/2014. (III. 20.) AB határozat tehát **nem a múltra vonatkozó jogalkotói szerződésmódosítás** alkotmányos kritériumait határozza meg, hanem **a múltban létrejött szerződések jövőre vonatkozó módosításával** kapcsolatban foglal állást. Ebben az értelemben a 8/2014. (III. 20) AB határozat az alkotmányjogi szakirodalomban azonnali hatálynak is nevezett nem valódi visszaható hatályú jogalkotásról döntött, nem pedig valódi visszaható hatályról, amikor a jogalkotó a múltban felmerült tényállásokhoz kedvezőtlenebb jogkövetkezményeket fűz, mint amelyek a tényállás bekövetkezte időpontjában irányadók voltak.

Ez következik abból is, hogy az alkotmányjog számára ebben az esetben mintául szolgáló polgári jogban a bíróság általi szerződésmódosítás – szemben a Törvényben rögzített visszaható hatályú jogalkotással és annak indoklásában rögzítettekkel – kizárólag a jövőre nézve, pontosabban az igény érvényesítője által a szerződés bíróság általi módosítása iránt előterjesztett kereseti kérelem benyújtásának időpontjától teszi lehetővé a szerződés bíróság általi módosítását. Ez volt a régi Ptk. 241.§-a kapcsán kialakult bírói gyakorlat, az új Ptk. 6:192.§ rendelkezése pedig a korábban kialakult gyakorlatot törvényi szintre emelve kifejezetten ennek megfelelően rendelkezik:

„(1) Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és

a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;

b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és

c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

(2) A bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően úgy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön.”

4.3. A Törvény 1. § (6) és (7) bekezdései ellentétesek az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével

A Törvény 1. § (6) bekezdése valódi visszaható hatályú jogalkotást valósít meg, és ellentétben áll a Jat. fent idézett és az alkotmánybírósági gyakorlat szerint alaptörvényi rangot élvező 2. § (2) bekezdésével, mely szerint jogszabály a hatályba lépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget. A Törvény 1. § (6) bekezdése eredményeképpen ugyanis hosszú távú szerződéses jogviszonyok már elévült részköveteléseinek az elévülése újra feléled. Ezzel olyan kötelezettségeket kell teljesítenie az érintett jogviszonyok alanyainak, amelyek múltbeli magatartásukhoz kapcsolódnak, és amelyek a Törvény hatályba lépése előtt már nem terhelték őket. Ebből a szempontból irreleváns, hogy az elévülés meg nem történtté tétele folytán keletkezik a teljesítendő kötelezettség, hiszen az Alkotmánybíróság gyakorlatában az elévülésre vonatkozó szabályok visszamenőleges hatályú módosítását ugyanúgy kezeli, mintha az anyagi jogszabályokat módosítaná a törvényhozó. [ld. 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77; 41/1993. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1993, 292, 294].

A Törvény 1. § (7) bekezdése a jövőre nézve változtatja meg az érintett fogyasztói kölcsönszerződések elévülési szabályait, de nem felel meg az Alkotmánybíróság idézett 8/2014. (III. 20.) AB határozatában foglalt követelményeknek, és ezáltal szerzett jogot is sért. Szerzett jogok azért sérülnek, mert a kölcsönszerződések feleinek jogai olyan vagyoni értékű jogok, melyeket az adott jogszabályi környezetben bízva anyagi befektetéssel szereztek meg. Nem mutatható ki ugyanakkor olyan, a szerződéskötést követően beállott, ésszerűen előre nem látható, a normális változás kockázatán túlmenő olyan körülményváltozás, ami az elévülés nyugvásának törvényi kimondása útján lenne kompenzálható. A PJE határozat meghozatala és a Törvény megalkotása semmiképp nem tekinthető ilyen körülményváltozásnak. Ha ugyanis a PJE határozatot jogértelmező, a hatályos jogot deklaráló aktusnak tekintjük, akkor az semmiképp sem tekinthető előre nem látható lényeges körülményváltozásnak. Ha pedig a PJE határozat, és vele együtt a Törvény jogalkotó aktus, az a *clausula rebus sic stantibus* alkotmányjogi elvének alkalmazásánál nem vehető figyelembe. Ellenkező esetben ugyanis a jogalkotó hatalom saját maga számára teremthetné meg jogalkotással a jogszabályi szerződésmódosításhoz szükséges körülményváltozást, ezzel kiürésítve és értelmetlenné téve a szerződések jogállamiság elvéből következő alkotmányos védelmét.

4.4. A PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a sérti a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmát

A PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a is sérti a visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmát, mert a támadott rendelkezések mind a múltra, mind pedig a jövőre nézve hátrányosan változtatják meg az indítványozó szerződéses jogosítványait és az ebből eredő szerzett jogokat.

A múltra nézve azáltal következik be az indítványozó terhére történő visszamenőleges hatályú jogalkotás, hogy a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a által tisztességtelennek minősített szerződéses kikötések a létrejöttükre visszamenőleg semmisnek minősülnek. Ezzel a jogalkotó a múltra nézve jelentősen megváltoztatja a felek között létrejött jogviszonyt, méghozzá a pénzügyi szolgáltató terhére.

3.4.1. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a Törvény a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra vonatkozóan a semmisség jogkövetkezményét írja elő a tisztességtelenségre, miközben a Ptk. ebben az időszakban hatályos szabályai megtámadhatóságról rendelkeztek. A Ptk. 2006. március 1-ig hatályos 209. § (1) bekezdése szerint „[h]a az általános szerződési feltétel tisztességtelen, a kikötést a sérelmet szenvedő fél megtámadhatja.”

Avval, hogy a Törvény a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra megtámadhatóság helyett semmisséget mond ki az érintett rendelkezésekre, egyértelműen visszamenőleges hatályú jogalkotást valósít meg. Ezen az sem változtat, hogy az Irányelv a semmisséget írja elő jogkövetkezményként. Az uniós jog alapján az irányelveknek nincsen horizontális közvetlen hatálya, tehát magánjogi jogalanyok számára nem eredményezhetnek közvetlenül többlet kötelezettséget. [Először: Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching), EBHT 1986 723, 48. pont]. Márpedig a megtámadhatóság helyett a semmisség alkalmazása magánjogi jogalanyok, a pénzintézetek számára közvetlenül többlet kötelezettséget eredményezne, ami az Irányelv horizontális közvetlen hatályát jelentené, és ez az uniós joggal összeegyeztethetetlen.

Ellentétben a 3/2011. (XII. 12.) PK Véleményben foglalt érveléssel ugyanígy nem alapozható meg a semmisség jogkövetkezményként való alkalmazása a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra az uniós jog un. közvetett vagy értelmezési hatályára hivatkozva. Igaz ugyan, hogy a közvetett vagy értelmezési hatály alapján hogy a nemzeti bíróságoknak irányelv konform módon kell értelmezniük a nemzeti jogszabályokat. Ez a kötelezettség azonban csak olyan esetben irányadó, ha a nemzeti jogszabály alkalmas az uniós joggal összhangban értelmezésre. *Contra legem* értelmezési kötelezettség tehát az uniós jog közvetett hatálya alapján nem áll fenn [C-334/92, Wagner Miret v. Fondo de Garantía Salarial, EBHT 1993 I-06911, 20-22. pont.] Ez már csak azért is így van, mert ellenkező esetben valójában nem közvetett, hanem közvetlen hatályról lenne szó. Márpedig a Ptk. 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakban hatályos szövege nem volt alkalmas az uniós joggal összhangban értelmezésre, hiszen a Ptk. kifejezetten megtámadhatóságról rendelkezett, az uniós jogból pedig a semmisség jogkövetkezménye következett volna. Amikor tehát a Törvény a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra semmisséget ír elő jogkövetkezményként, nem a fennálló jogi helyzetet deklarálja, hanem a mondott időszakban irányadó jogszabálytól eltérő rendelkezést alkot, visszamenőleges hatállyal.

3.4.2 Ezen túlmenően a PJE és a Törvény előtt a magyar jogban nem minősültek szükségszerűen tisztességtelennek az érintett kikötések. A régi Ptk. 209. §-a számos körülmény figyelembe vételét írta elő a tisztességtelenség megállapításánál. Ilyen körülmények voltak a felek szerződéses jogainak és kötelezettségeinek egyoldalú és indokolatlan meghatározása, a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértése, a szerződéskötéskor fennálló körülmények, a kikötött szolgáltatás természete, az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolata. Ehhez képest a Törvény szerint kizárólag a következő elemek vizsgálandók: a szerződés deviza alapú legyen, és a folyósításra vételi, a törlesztésre pedig eladási árfolyamot rendeljen.

Egyértelmű, hogy ez utóbbi körülmények lényegesen szűkebb körűek és a pénzügyi intézetekre nézve szigorúbbak, mint a régi Ptk. vonatkozó rendelkezései.

Nem kétséges tehát, hogy a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a a korábban irányadó jogszabályi környezettől eltérve a pénzügyi intézetekre hátrányosabb szabályozást alkotott, méghozzá visszamenőleges hatállyal. Itt jegyezzük meg, hogy a Törvény a PJE 3. pontjától is eltér, hiszen a PJE 3. pontja „mert” fordulattal kezdődő részei és a hozzájuk kapcsolódó indokolás alapján a kikötés azért (vagyis akkor) tekinthető tisztességtelennek, ha nincs mögötte szolgáltatás, és azért (vagyis akkor), ha alkalmazásának gazdasági indoka nem világos, nem érthető, nem átlátható. Ebből következően nem kell tisztességtelennek minősíteni a PJE alapján azokat a kikötéseket, melyek mögött van szolgáltatás, és indokuk világos, érthető, átlátható, mely alatt a PJE indoklásából következően azt kell érteni, hogy a fogyasztó tisztán lássa az őt terhelő fizetési kötelezettséget, annak hozzávetőleges mértékével előre számolni tudjon. Könnyen belátható, hogy e feltételek teljesülésének vizsgálata több körülmény figyelembe vételét és értékelését igényli, mint ami a Törvényben szerepel.

3.4.3. A PJE által is idézett 6/2013. számú PJE határozat nem mondta ki az árfolyamrés tisztességtelenségét. 6/2013. számú PJE határozat pusztán a következőt állapította meg: *„A Ptk. meghatározza azt is, hogy a kirovó és a lerovó pénznem eltérése esetén hogyan kell kiszámítani, a teljesítéskor mennyit kell az adósnak fizetnie ahhoz, hogy a kirótt tartozását teljesítse. A Ptk. 231. § (2) bekezdése szerint a más pénznemben meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben levő árfolyam alapulvételével kell átszámítani. Ez az átszámítás nem jelent pénzváltást, csupán a folyósított összegnek, illetve a törlesztett összegeknek a teljesítéskori árfolyam alapján történő kiszámítását.”* Ebből a megállapításból nem következik, hogy az árfolyamrés ne állna összefüggésben a pénzügyi szolgáltató által végrehajtott pénzváltással, még kevésbé következik belőle az, hogy az árfolyamrés tisztességtelen lenne.

3.4.4. Az árfolyamrés *per se* tisztességtelenségét az Európai Bíróság sem mondta ki a C-26/13. sz. Kásler ügyben. Az Európai Bíróság ugyanis pusztán azt állapította meg, hogy az árfolyamrést előíró, egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltétel tisztességtelensége vizsgálható, de azt nem, hogy egy ilyen feltétel eleve tisztességtelen lenne. Az Európai bíróság megfogalmazása szerint: *„az ilyen feltétel, mivel azon pénzbeli kötelezettséget rója a fogyasztóra, hogy a kölcsön törlesztése során fizesse meg a külföldi pénznem eladási árfolyama és vételi árfolyama közötti különbözetből eredő összegeket, nem tekinthető úgy, hogy olyan „díjazást” tartalmaz, amelynek a hitelező által nyújtott szolgáltatásnak ellenszolgáltatásként való megfelelése a tisztességtelen jelleg tekintetében nem értékelhető a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében.”* [C-26/13 Kásler Árpád és Káslerné Rábai Hajnalka c. OTP Jelzálogbank Zrt., EBHT 2014 I-0000, 59. pont]

Amikor tehát a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a kimondja az árfolyamrés tisztességtelenségét, akkor olyan szabályt alkot, mely idáig a magyar jogrendben nem létezett. Ráadásul ez a megállapítás teljességgel figyelmen kívül hagyja az árfolyamrés alkalmazásának nyilvánvaló és a fogyasztók számára is átlátható, a devizaalapú hitel alapvető működési módjából eredő indokát. A deviza alapú hitelszerződéseknél ugyanis a hitel fedezetét a pénzügyi szolgáltató devizában kell, hogy biztosítsa, az eszköz-forrás deviza

egyezőség miatt (nem lehet FX nyitott pozíció). A hitel pénzügyi fedezetét a pénzügyi szolgáltató egy devizában bonyolított ügylettel teremti meg, saját maga tehát devizát vált át az ügyfél javára azért, hogy a fogyasztónak devizában nyújtott hitel ellenértékeként a fogyasztó számára forint összeget tegyen elérhetővé.

A fogyasztó forintban teljesített törlesztését pedig devizára váltja azért, hogy a deviza finanszírozási ügyletből eredő tartozását devizában ki tudja egyenlíteni. Ebből következik az eltérő árfolyamok használata, hiszen a hitel folyósításakor a pénzügyi szolgáltató devizát vesz az ügyféltől, amit elad a bankközi piacon az ügylet fedezéseként (tehát vételi árfolyam kerül alkalmazásra), a törlesztéskor pedig devizát vásárol a bankközi piacon (tehát eladási árfolyam kerül alkalmazásra). Ezen az sem változtat, hogy a devizaalapú hitel és a háttérügylet nem szorosan kapcsolódik össze, egy háttérügylet több hitelszerződés fedezetét is nyújthatja, a háttérügylet törlesztése lehet más ütemezésű, mint a devizaalapú hitelszerződésé, és az átváltás sem szükségszerűen a törlesztéssel azonos időpontban történik. A lényeg az, hogy a pénzügyi szolgáltató a devizaalapú hiteleknel szükségszerűen devizát ad el és devizát vásárol, és ennek során terheli az árfolyam különbözet.

Az Indítványozó Bank a fogyasztó részére tehát devizában nyújtotta és devizában is tartotta nyilván a deviza alapú hitelét. Ugyanakkor a konstrukció jellegéből adódóan figyelembe vette az ügyfél azon igényét, hogy a kölcsön összegét HUF devizanemben kívánja felhasználni, így az ügyfél kifejezett kérésére a hitel kihelyezése HUF devizanemű számlára történt, azaz ügyfél oldalról nézve HUF ellenértékű folyósítás realizálódott. (Megjegyezzük, hogy az ügyletek egy részénél a deviza alapú hitel folyósítása – az ügyfél kérésére – az ügylet devizanemében, az ügyfél deviza számlájára történt és arra is volt mód, hogy a futamidő alatt az ügyfél bármikor deviza számláról, devizában teljesítsen.)

Az ügyfél számára az árfolyam konverzió akkor merült fel, amikor - az ügyfél kérésére – a devizában nyújtott hitelt HUF devizanemű számlára helyezte ki az Indítványozó Bank, és/vagy az ügyfél a devizában felmerülő törlesztő részleteket HUF devizanemű számláról kívánta megfizetni. Az Indítványozó minden ügyfele számára lehetővé tette, hogy a hitel folyósítása és/vagy törlesztése az ügylet devizanemének megfelelő számlára/számláról történjen.

3.4.5. Emellett az Európai Bíróság ítéletéből következőleg semmiképp sem állapítható meg általános jelleggel az árfolyam különbözet tisztességtelensége. A C-26/13. számú Kásler ügyben hozott ítélet szerint azon követelmény alatt, amely szerint a szerződési feltételnek világosnak és érthetőnek kell lennie, nem kizárólag azt kell érteni, hogy az érintett feltételnek nyelvtani szempontból kell érthetőnek lennie a fogyasztó számára, hanem azt is, hogy „a szerződésnek átlátható jelleggel fel kell tüntetnie az érintett feltételben meghatározott külföldi pénznem átváltási mechanizmusának konkrét működését, valamint az e mechanizmus és a kölcsön folyósítására vonatkozó többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt oly módon, hogy a fogyasztónak módjában álljon egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő gazdasági következményeket.” [C-26/13 Kásler Árpád és Káslerné Rábai Hajnalka c. OTP Jelzálogbank Zrt., EBHT 2014 I-0000, 73. pont] Ebből az következik, hogy **minden egyes, árfolyamrészre vonatkozó klauzula esetében vizsgálni kell az Európai Bíróság által megfogalmazott kritériumokat, és nem állapítható meg**

általános jelleggel ezen klauzulák tisztességtelensége. Ezt maga az Európai Bíróság is kimondja az ítélet 74. pontjában: „*Ami a külföldi pénznem átváltási mechanizmusának a III/2. kikötésben meghatározotthoz hasonló sajátosságait illeti, a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megállapítania, hogy a releváns ténybeli elemek összességére tekintettel (kiemelés hozzáadva), mint a hitelező által a kölcsönszerződés megkötése során közzétett reklám és tájékoztatás, az általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó nem csak felismerni képes a külföldi pénznem eladási és vételi árfolyama között a pénzpiacra általánosságban megfigyelt különbség fennállását, hanem képes e értékkelni is a végső soron általa megfizetendő törlesztő részletek kiszámítására alkalmazott eladási árfolyam alkalmazásának rá nézve – esetlegesen jelentős – gazdasági következményeit is, és ennél fogva az általa felvett kölcsön teljes költségét.*”

Ahogy azt a Kúria többször (például a 6/2013. számú PJE határozatban) megállapította, a magyar Ptk. tisztességtelenségre vonatkozó szabályai uniós jogot ültetnek át, és az uniós joggal összhangban értelmezendők. A fent idézett uniós jogra tekintettel értelmezett Ptk. szabályokból pedig az következik, hogy az árfolyamrés **semmiképp sem tekinthető általában és minden további nélkül tisztességtelennek**, a tisztességtelenség az ügyfél által megkapott konkrét tájékoztatás fényében, egyedileg állapítható csak meg.

Ehhez képest a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a kivételt nem ismerő módon, általában mondják ki az árfolyamrés tisztességtelenségét. Ezzel nem a fennálló jogot értelmezik – hiszen a fennálló jog a fentiek szerint csak az egyedi körülmények vizsgálata alapján, egyedi esetben teszi lehetővé a tisztességtelenség kimondását – hanem jogot alkot, méghozzá visszamenőleges hatállyal.

Miután tehát a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a a múltra nézve hátrányosan változtatja meg az indítványozó szerződéses jogosítványait, a fent ismertetett alkotmánybíróági gyakorlat értelmében ellentétes az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével.

3.4.6. Ugyanígy nem felel meg az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből eredő követelményeknek a PJE 3. pontja és a Törvény 3. §-a annyiban, amennyiben a jövőre nézve változtat meg szerződéses jogosítványokat, amelyek egyúttal szerzett jognak minősülnek. Az indítványozó e szerződéses jogosítványai ugyanis a megkötéskor hatályos Ptk., illetve az annak háttérében értelmezési mércéként megjelenő uniós jog szabályainak megfelelően jöttek létre az indítványozó vagyoni hatású diszpozíciójának (végeredményben a hitelnyújtásnak) eredményeképpen. Olyan vagyoni hatású diszpozícióval alátámasztott, a jogszabályi környezet változatlanságába vetett bizakodásról van szó, mely szerzett jogként védelmet érdemel és élvez.

A jogszabállyal történő szerződésmódosításra csak fennálló és tartós jogviszonyok esetén kerülhet sor. A Törvény 1. § (1) bekezdése azonban a törvény hatálya alá tartozónak rendeli valamennyi, 2004. május 1. napja és a törvény hatálybalépése között kötött fogyasztói kölcsönszerződést. A jogalkotó tehát nem alkotott differenciált szabályozást a különböző fogyasztói kölcsönszerződésekre vonatkozóan, annak ellenére, hogy azok jellegüket tekintve különbözőek lehetnek. A szerződéses szabadságba való beavatkozás szempontjából különösen a futamidőnek és a szerződés megkötése időpontjának lehet jelentősége: a rövidebb futamidejű szerződések nem feltétlenül bizonyulnak tartós szerződési jogviszonyoknak, a

törvény hatálybalépéséhez közeli időpontban (akár a megelőző napon) kötött szerződések esetén pedig nehezen lehet a körülmények lényeges megváltozásával érvelni.

Másrészt a 8/2014 . (III. 20.) AB határozatban összefoglalt teszt egyaránt irányadó a fennálló szerződéses jogosítványok és a szerzett jogok korlátozására, és e teszt alapján sem minősülhet alkotmányosnak a Törvény 3. §-a. A már idézett teszt szerint „*a jogalkotó – akárcsak a bíróság – akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható, továbbá, ha az túlmegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse.*” [8/2014 . (III. 20.) AB határozat, a határozat [90] bekezdése.]”

A jelen esetben, az árfolyamrés - azaz a folyósításkor alkalmazott vételi és a törlesztéskor alkalmazott eladási árfolyam közötti különbség – kapcsán nem mutatható ki olyan, a szerződéskötést követően beállott, ésszerűen előre nem látható, a normális változás kockázatán túlmenő olyan körülményváltozás, amely szerződéses jogosítványok jogszabályi megváltoztatását indokolná. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a törvényhozó feladata meghatározni és egyúttal felelőssége eldönteni, hogy melyek azok a területek, amelyeken a beavatkozás már jogalkotási követelmény, azt pedig, hogy a beavatkozás feltételei alkotmányosan fennállnak-e, köteles bizonyítani. Sem a PJE 3. pontja, sem a Törvény 3. §-a, illetve ezek indokolása nem tartalmaz olyan érveket, ami ennek a bizonyítási kötelezettségnek megfelelne. A PJE 3. pontjának indokolásában nem található olyan érv, amely szerint a szerződések tartalmának megváltoztatására a körülmények lényeges megváltozása miatt kerülne sor. A Törvény indokolása pedig csak általánosságban utal arra, hogy a 2008 után kibontakozó nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatására ezeknél a szerződéseknél a szerződéskötéskor fennálló körülmények utóbb bekövetkezett megváltozása az adósok tömegeinek lényeges jogos érdekét sértette.

Ráadásul a jogalkotó már reagált a pénzügyi válság nyomán kialakult helyzetre a végtörlesztés szabályozásával és az árfolyamgát alkalmazásával. Az Alkotmánybíróság a 3048/2013. (II. 28.) AB határozatában azért fogadta el alkotmányosnak a végtörlesztés szabályozását, mert megítélése szerint „*[a]z állam a körülményeknek az ésszerűen előre nem látható és a normális változás kockázatán túlmenő alakulása, az általa csak korlátozottan befolyásolható forint árfolyam gyengülése és ehhez kapcsolódóan a devizahitelek jelentős számának nehéz helyzetbe kerülése, valamint az ország általános deviza-eladósodottsága miatt kényszerült gyors beavatkozásra egyes intézkedésekkel – köztük a végtörlesztési törvénnyel – az adósok érdekében, az országot fenyegető jelentős anyagi és szociális károk elkerülése céljából.*” [3048/2013. (II. 28.) AB határozat [35] pont] A végtörlesztés szabályozása óta ilyen események nem történtek, a forint árfolyama viszonylagosan állandó, új fenyegető károk nem mutatkoznak. Az Abh. által követelményrendszer alapján pedig az állam nem teheti meg, hogy a múltban bekövetkezett, magánjogi szerződésekbe való törvényhozói beavatkozással már kezelt helyzetekre hivatkozva újra és újra megváltoztassa magánjogi szerződések tartalmát. A *clausula rebis sic stantibus* elve tehát semmiképp sem ad

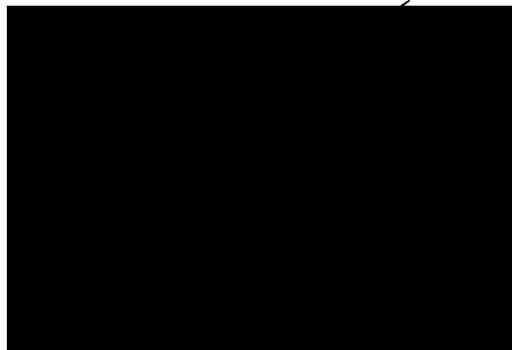
folyamatos felhatalmazást a fennálló szerződések közhatalmi eszközökkel való megváltoztatására.

Végül a 8/2014. (III. 20.) AB határozat azt is alkotmányos követelménnyé teszi, hogy a törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett (Indokolás [91] pontja). Ezzel szemben mind a PJE, mind a Törvény egyoldalúan, a pénzügyi intézmények hátrányára változtatja meg a szerződéses jogviszonyokat. Míg a Törvény 4. §-a az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötések esetén megnyitja a jogorvoslati utat, addig a támadott 3. §-a (egyébként a PJE-re alapozva) az árfolyamrésre vonatkozó feltétel semmisségét állapítja meg, ezzel az érdekegyensúly megteremtésére nem is törekszik, valamennyi hátrányt a pénzügyi intézményre terheli. Ebben a tekintetben sem felelnek meg tehát a szerződéses jogviszonyokba való beavatkozás lehetősége alkotmányos követelményeinek.

Mindezekre tekintettel a Törvény 1. § (6) és (7) bekezdése, 3. §-a, valamint a PJE 3. pontja ellentétes az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével. Ezért kérjük a tisztelt Alkotmánybíróságot, hogy a Törvény 1. § (6) és (7) bekezdését, 3. §-át, valamint a PJE 3. pontját az Abtv. 41. § (1) bekezdése, valamint 45. § (4) bekezdése alapján a kihirdetés időpontjára visszamenő hatállyal semmisítse meg.

Budapest, 2014. október 3.

Tisztelettel:

Mellékletek:

1. Ügyvédi meghatalmazás